

Crítica de llibres

Digital Terrestrial Television in Europe

BROWN, A.; PICARD, R.eds.

1a edició New Jersey: Lawrence Erlbaum Associated Publishers 2005.

ISBN 0-8058-5387-1

per Roberto Suárez Candel, professor associat del Departament de Periodisme i de Comunicació Audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra

La implantació de la televisió digital terrestre ha adquirit una rellevància notable en les polítiques públiques de comunicació i de societat de la informació dels països europeus. En aquest procés intervenen diversos elements: tecnologia, mercat, economia, servei públic i aspectes socials. Digitalitzar la televisió suposa per al sector audiovisual una variable més a considerar en la seva ja llarga trajectòria a la recerca d'una identitat, de la seva raó de ser i d'una estructura i model relacional que s'ajustin a la seva naturalesa dual, entre la cultura i la indústria.

Podríem dir que la digitalització de la radiodifusió, en aquest cas de la terrestre, s'ha de considerar una fase més dels processos evolutius propis del mitjà, com han estat l'obertura dels mercats monopolitzats, el desenvolupament de l'oferta multicanal i de pagament o bé l'aparició d'altres plataformes tècniques de distribució com ara el cable o el satèl·lit.

Davant d'aquest procés de canvi, allò que sí que esdevé necessari és la disponibilitat d'eines d'anàlisi que ens permetin: identificar els principals elements i fases de la implantació de la televisió digital; acotar les funcions i les possibilitats de la plataforma terrestre (TDT) dintre del conjunt d'opcions de difusió; i plantejar el rol dels diversos agents, públics i privats, nacionals i internacionals, que in-

tervenen en aquesta evolució natural, encara que complexa, de la televisió tal com la coneixem.

Precisament això és el que pretén i aconsegueix aquest llibre editat per Allan Brown i Robert Picard. Podem dir que hem trobat un text que supera els arguments merament tecnològics i mercantils que fins ara han caracteritzat molts articles, ponències o comunicats de premsa que ens intentaven vendre la televisió digital terrestre com un enginy tecnològic fantàstic davant del qual no ens podríem resistir. La qualitat del text rau en la feina feta pels editors, que han aconseguit combinar els esforços de probablement els millors investigadors europeus en aquesta matèria. També n'hi ha de nord-americans i d'australianos, fet que garanteix que el llibre no sigui una justificació, per part dels europeus, del que passa a Europa. Les aportacions realitzades pels diversos autors potser ja seran conegudes per aquells que segueixen amb detall la recerca en aquest àmbit. Malgrat això, val a dir que hi trobarem idees noves i actualitzades i que la combinació de parers i punts de vista proporciona al volum un nivell de reflexió excepcional.

El llibre s'estructura en dues parts. A la primera s'identifiquen i analitzen els principals temes (*issues*) que donen identitat al procés de digitalització de la televisió. Són sis capítols que ens permeten tenir una visió clara i precisa de la televisió digital terrestre. La segona part del llibre ens ofereix els estudis de cas sobre la implantació d'aquesta tecnologia en diversos països europeus. Cal destacar, com un senyal més de la qualitat del text, que per fi s'ha superat l'opció de tractar només els "grans" mercats europeus (Regne Unit, Espanya, França, Alemanya i Itàlia), i s'aporten les experiències dels països nòrdics, els quals poden ser veritables referents en la qüestió de la digitalització (Dinamarca, Suècia i Finlàndia). Ambdues parts poden ser de lectura independent, encara que potser resulta més idoni fer un seguiment cronològic dels capítols.

Això anirà augmentant el nostre bagatge sobre la realitat de la TDT i els conflictes associats i ens permetrà obtenir una perspectiva més rica dels casos nacionals analitzats.

La digitalització es pot considerar un procés de convergència en què diferents fonts d'informació adquireixen una mateixa naturalesa (codi binari). Això permet que es puguin combinar i, a més, els proporciona independència dels suports físics d'emmagatzematge, distribució o difusió. Una conseqüència d'aquest fet és que el sector audiovisual supera la seva lògica de funcionament basada en els mitjans com a suport/canal físic de transmissió d'informació i evoluciona cap a la lògica de xarxa de recursos amb múltiples punts d'accés a la informació. Com a fruit d'aquest canvi, les cadenes de valor, les estructures dels mercats i els cicles d'explotació dels productes audiovisuals evolucionen, sovint creuant-se. D'altra banda, la digitalització estimula també la globalització dels mitjans.

Encara que aquests avantatges són clars i han estat perfectament identificats i suficientment elogiats, per Marsden i Ariño, autors del primer capítol, la digitalització suposa uns costos per a la ciutadania. No només econòmics, sinó també culturals. També suposa riscos, com un possible ritme de digitalització diferent per a diversos grups socials, l'anomenada "divisió digital". És per això que consideren necessària la intervenció pública en el procés, amb l'objectiu de fer que la societat de la informació no sigui només un concepte atractiu sinó una realitat per a tots.

Un cop plantejats aquests arguments, Marsden i Ariño introdueixen els principals obstacles i conflictes de la digitalització, i situen la televisió com a element central: en primer lloc, es refereixen a la percepció real que els ciutadans tenen d'aquest fet, més propera al desig d'accedir a un ventall més ampli de canals que a escollir la tecnologia digital per les seves qualitats. A més, constaten l'asincronia i l'asimetria que caracteritzen la implantació de la televisió digital a les tres plataformes tecnològiques de distribució més habituals (cable, satèl·lit i terrestre), a les quals s'afegeix ara internet (IP-Tv). Cadascuna d'aquestes xarxes presenta característiques físiques, condicionants empresarials i objectius propis. Els autors suggereixen també parar atenció a com les dualitats que caracteritzen el sector audiovisual afecten la implantació de la TDT. Una és la naturalesa pública o privada dels agents implicats, que determina els seus objectius i formes de procedir. Una altra

és la dualitat geogràfica, amb processos d'implantació nacionals i supranacionals alhora, fet que condiona un avanç constant i coordinat. A continuació, analitzen amb detall les diferents possibilitats i tendències d'intervenció pública. Aquests investigadors aposten per la renovació de conceptes vàlids en l'àmbit analògic però insuficients en el context digital, el qual exigeix mesures que combinin de forma més dinàmica i flexible els paràmetres tècnics, polítics, econòmics i socials.

Un cop el primer capítol ens ha introduït en el debat que origina el procés de la digitalització i com aquest afecta la televisió, el llibre aborda un dels principals punts de conflicte o dificultat: les accions de les institucions públiques comunitàries. Pertti Näränen fa un repàs històric de les fites de la política audiovisual europea que afecten la implantació de la televisió digital. Destaca la seva anàlisi i crítica de la Directiva 95/47 sobre normes tècniques per a la difusió de televisió. Per aquest investigador, el fet que la directiva no determinés amb precisió la necessitat d'utilitzar estàndards públics i oberts en l'àmbit del *middleware* i de l'accés condicional ha estat una de les principals causes de la fragmentació tecnològica del mercat europeu i del conseqüent endarreriment del procés d'implantació de la televisió digital.

Amb una perspectiva més àmplia, Näränen qüestiona l'actitud de no intervenció adoptada per les institucions europees com a resultat del fracàs del procés d'implantació d'un estàndard per a la televisió d'alta definició (HDTV) a inicis dels anys 90. Ara bé, també identifica com a responsable d'aquesta manca d'interoperabilitat en l'àmbit dels continguts interactius i de l'accés a les ofertes de pagament el consorci DVB (*Digital Video Broadcasting*), que va desenvolupar el seu estàndard MHP (*Multimedia Home Platform*) amb cert retard respecte l'evolució del mercat.

Näränen considera que les polítiques europees han canviat la seva justificació, que durant els anys 80 era "garantir l'enriquiment del benestar dels ciutadans", per "augmentar la lliure elecció dels consumidors". Aquest fet condiona totalment el desenvolupament de la intervenció pública sobre la implantació de la TVD, que es produeix inicialment només com un salt tecnològic i comercial i oblida la vessant social.

Seguint aquesta perspectiva pública trobem l'aportació del professor Hujanen. El seu capítol analitza quin ha de ser el

paper del servei públic de televisió en el context digital. Resulta interessant veure com aquest investigador introdueix la qüestió des d'una perspectiva molt diferent a les veus que anuncien que afrontem un procés de canvi total que comportarà la fi del servei públic. Per Hujanen, que es qüestioni la validesa i les funcions del servei públic és quelcom propi de la seva naturalesa. Almenys cal tenir en compte que així ha succeït sempre que el sector audiovisual ha encarat un salt tecnològic o una transformació important de la seva estructura o model relacional. Així doncs, suggereix una anàlisi acurada de la situació, considerant la premissa que potser som davant de l'evolució natural del servei públic tal com el coneixem.

Primer de tot, Hujanen recorda la necessitat que les institucions públiques actuïn amb neutralitat tecnològica. D'aquesta manera, no només s'evitarà que es qüestioni el paper de la radiodifusió pública terrestre en un mercat digital multiplataforma de lliure competència, sinó que potser també obrirà les portes d'altres sistemes de distribució al servei públic. Per això, el més important és centrar-se en la veritable essència del sistema públic de televisió: el concepte de servei (*remit*). Així doncs, cal reformular els objectius i les funcions del servei públic per adequar-lo a allò que en volem obtenir. La intervenció pública hauria d'estar dirigida a garantir l'accés universal a les infraestructures, els continguts i els serveis en els dos sentits de la cadena de valor del mitjà. Per a Hujanen, la televisió digital terrestre ha de ser, almenys, una inversió pública que assegurï continuïtat per als ciutadans i ciutadanes. A partir d'aquí es pot començar a pensar en altres objectius més ambiciosos.

Pel que fa als operadors privats, és Allan Brown l'encarregat d'introduir-nos en les seves problemàtiques particulars tot detallant les dificultats i exigències que la TDT els suposa. Entre altres, destaca el seu argument sobre l'augment de canals que possibilita la digitalització: malgrat que és una oportunitat d'accés al mercat per a nous operadors, també es pot convertir en un element que redueixi notablement l'efectivitat de cada canal pel que fa a nivells d'audiència i d'ingressos per publicitat. Això obliga a replantejar els fonaments econòmics del sector. D'aquí es pot deduir l'escàs interès o manca d'acció dels operadors analògics per migrar al format digital. Brown fa un repàs interessant a les conjuntures de cadascuna de les pla-

taformes tecnològiques de difusió i també reflexiona sobre quina ha de ser la intervenció de les institucions públiques i els governs en cada cas. Remarca el seu paper com a planificadors de la migració i com a condicionadors de l'activitat privada. L'editor creu que la gestió i l'atorgament de les llicències d'emissió és un punt clau per a la implantació de la TDT. A Europa no s'ha qüestionat el seu increment en nombre, en canvi, a Austràlia, d'on Brown prové, la digitalització s'ha plantejat com una migració merament tecnològica i no ha suposat un augment del nombre d'operadors.

Per Brown, institucions públiques i operadors privats s'han de convèncer que la digitalització de la televisió és quelcom més que allò que els afecta de manera directa, ja sigui en les seves tasques d'organització i control o d'activitat econòmica. En digitalitzar-se, la televisió, com ja havia indicat Hujanen, perd la seva particularitat tecnològica i passa a ser un element més del "torrent binari". Per això, potser és el moment, no només de qüestionar el servei públic, sinó la pròpia entitat social i cultural del mitjà. Això sí, més que una revolució o un resultat catastròfic, Brown considera que els paràmetres que regeixen l'activitat del sector no canviaran dràsticament.

Pel que fa als continguts i a la interactivitat, Jensen revisa els arguments que, en aquests àmbits, han estat associats a la digitalització. Qüestiona un increment automàtic de l'activitat de l'espectador davant de la pantalla, ja sigui motivat per allò que els continguts o serveis puguin tenir d'atractiu o per algun incentiu material. A més, també analitza el procés de migració d'una oferta basada en la programació de flux cap a un escenari d'autoprogramació per part de l'usuari.

Amb encert, i per si era necessari, Jensen desmenteix una vinculació estreta i exclusiva entre digitalització i interactivitat. Encara que la digitalització incrementa les possibilitats d'interacció del mitjà televisiu, aquestes possibilitats ja existien en la versió analògica del servei i en altres mitjans. A més, destaca el següent argument: la interactivitat estarà supeditada a les capacitats personals de la persona usuària més que al mitjà mateix. Qui està preparat per utilitzar els serveis interactius els fa servir de forma inconscient. Aquells que no els fan servir perquè no tenen les competències necessàries poden caure en el desinterès. Indica que el model d'interacció d'internet pot

ser un referent del qual prendre exemple, això sí, sent conscients de les notables diferències entre els usos de la xarxa i de la televisió.

Jensen es qüestiona quin és el veritable interès de la interactivitat: Les seves possibilitats creatives? Les socials? Potser les econòmiques? Afirmar que és fàcil racionalitzar els arguments i per tant cal fer les preguntes sobre aquest tema en ambdós sentits, només així podrem esbrinar cap a on es dirigeix el procés d'implantació.

Aprofundint en aquesta vessant social trobem l'aportació de Robert Picard, que tanca la primera part del llibre. El reconegut investigador inspecciona, sense deixar de banda la perspectiva de l'economia dels mitjans en la qual està especialitzat, quins són els principals assumptes socials a considerar quan parlem de televisió digital terrestre. El seu objectiu és establir lligams entre aquestes àrees de recerca, que sovint es presenten força distanciades tant pel que fa a objectes d'estudi com a metodologies. Per a Picard, la digitalització obliga a incloure els aspectes socials a l'estratègia econòmica i empresarial, ja que són els ciutadans, en qualitat d'espectadors, d'usuaris o de clients, segons l'ocasió, els que validen els esforços realitzats al llarg de tota la cadena de valor del sector audiovisual.

Introdueix i desenvolupa el concepte dels costos que la digitalització exigeix a la ciutadania; no només econòmics, sinó, com havíem mencionat, també temporals i educatius. A més, remarca la importància de conèixer les aspiracions i necessitats que els espectadors intenten satisfer a través de la televisió. S'ha de valorar en quina mesura estaven ja cobertes per l'oferta analògica, com es poden oferir opcions més enriquidores amb l'oferta digital o bé com crear també necessitats noves. Picard creu indispensable tenir molt clars quins són els elements que condicionen la demanda de televisió digital, de la difusió terrestre en aquest cas: la relació qualitat/quantitat/preu de l'oferta, les inversions en infraestructures i equipaments domèstics, la senzillesa dels aparells electrònics i les seves interfícies, etc. En definitiva, l'investigador proposa una anàlisi que permeti situar la TDT de manera diferenciada a la resta de plataformes tecnològiques i amb uns arguments propis per esdevenir una opció útil per a l'usuari.

Picard considera que fins ara han estat els governs i els agents del sector (fabricants, operadors, etc.) els qui han promogut la implantació de la televisió digital a Europa.

Potser és el moment perquè aquests agents s'adonin que l'èxit social i econòmic del procés rau a invertir aquesta tendència i aconseguir que siguin els ciutadans i ciutadanes els qui demandin la televisió digital. Per aquest motiu, creu que cal continuar o potser iniciar línies de recerca que identifiquin els veritables motius de la migració cap al digital des de les diferents perspectives del procés (social, econòmica, política i tecnològica).

Aquests sis capítols constitueixen la primera part del llibre que, com havíem indicat, té l'objectiu d'oferir una radiografia sistemàtica de quines són les principals qüestions i problemàtiques que caracteritzen i conformen el procés d'implantació de la televisió digital terrestre. A la segona part del llibre trobem l'estudi de cas de vuit mercats europeus.

Per a cada estat els autors ofereixen una àmplia descripció històrica que ens permet veure com s'ha arribat a la conjuntura actual i entendre les característiques del seu mercat de televisió digital, amb especial atenció per a la difusió terrestre. S'hi recullen tant les accions públiques com els moviments i les estratègies empresarials. És per això que aquesta part del llibre es constitueix com una eina molt valuosa per a qui vulgui tenir una perspectiva general d'allò que ocorre a Europa o bé per als interessats a entendre la situació particular dels estats membres analitzats. En aquests capítols s'identifiquen quins han estat els principals obstacles, errors o encerts dels processos nacionals de migració. També s'apunten els problemes i reptes de futur més importants per a cada cas. El llibre acaba amb unes conclusions generals compilades pels editors.

Així doncs, aquest llibre és una referència completament indispensable per a aquells investigadors que estiguin interessats en la recerca en l'àmbit de la televisió. Per als professionals del sector també serà un document útil: aclaridor de conceptes i punt de partida de reflexions sobre seu àmbit de treball i en relació al fenomen de la digitalització. El text en anglès pot resultar una mica difícil si no es té un bon nivell. Per acabar, cal dir que és fins i tot difícil trobar-lo a les llibreries especialitzades; per això es recomana recórrer a internet, on potser també es trobarà un preu millor.

Guidelines for broadcasting regulation

SALOMON, EVE

1a ed., París: Commonwealth Broadcasting Association (CBA) / Unesco. 76 pàg., 2006. Referència Unesco: CI/COM/2006/PI/3.

per Marta Civil i Serra, investigadora de l'Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (InCom-UAB)

Quins són els aspectes que idealment s'haurien de tenir en compte en la regulació de la radiodifusió audiovisual (*broadcasting*) en general és l'objectiu principal que es planteja l'autora Eve Salomon en la publicació *Guidelines for broadcasting regulation*, escrita per encàrrec de la Commonwealth Broadcasting Association (CBA) i la Unesco.

L'obra, presentada públicament el febrer de 2006, en la 26a Conferència general de la Commonwealth Broadcasting Association, a Nova Delhi (Índia), obeeïa la necessitat de disposar d'un document per respondre les peticions que tant la Unesco com la CBA reben regularment per part de governs i reguladors independents existents, i altres en fase de creació, sobre la regulació audiovisual, tal com explica la secretària general de la CBA, Elisabeth Smith, al prefaci.

El resultat és un text escrit en anglès, en un llenguatge precís, en forma d'assaig, que satisfà les expectatives i aporta una visió panoràmica a escala internacional, actualitzada, dels elements clau en la regulació audiovisual, acotada amb exemples concrets, dels cinc continents, que reforcen l'argumentació i la contextualització que ofereix l'experta en regulació audiovisual i premsa Eve Salomon, membre de l'organisme de queixes de premsa (Press Complaints Commission) del Regne Unit, i que fou directora del servei legal de la Radio Authority i secretària de l'organisme regulador Ofcom, del Regne Unit.

L'obra *Guidelines for broadcasting regulation* està estructurada en nou capítols i dos apèndixs i està pensada no només per ser llegida, sinó per convertir-se en un manual de consulta.

La publicació està disponible, íntegrament, a les pàgines web de la CBA (<http://www.cba.org.uk/documents/guidelines.pdf>) i de la Unesco (<http://www.unesco.org>, a l'apartat

publicacions, referència CI/COM/2006/PI/3), de manera oberta i gratuïta, fet que és d'agrair. La Unesco, a més, també ofereix la possibilitat de comprar l'edició oficial, en suport paper, a través de la seva web.

La Commonwealth Broadcasting Association es va constituir l'any 1945, com a Commonwealth Broadcasting Conference i estava oberta a organitzacions de radiodifusió públiques de països de la Commonwealth. L'any 1974 es convertia en la Commonwealth Broadcasting Association i a partir de 1995, s'obria a emissores privades.

Avui la Commonwealth Broadcasting Association està formada per més de cent organitzacions de radiodifusió de cinquanta països d'Europa, Àfrica, Carib, Oceania, el Pacífic i Amèrica (Amèrica del Nord i del Sud) (<http://www.cba.org.uk/links/index.html>, consulta feta el 28 d'abril de 2006). Es finança per subscripció, amb la finalitat de promoure el servei públic de radiodifusió, la llibertat d'expressió i el dret a comunicar-se i fomentar la radiodifusió de qualitat. El servei de publicacions de la CBA presenta regularment novetats especialitzades, com l'obra d'Eve Salomon, i una revista de periodicitat trimestral.

Al primer capítol de *Guidelines for broadcasting regulation*, Salomon reflexiona sobre el paper de la radiodifusió (*broadcasting*), entesa implícitament com a ràdio i televisió, i com s'han convertit en els mitjans més penetrants i forts de comunicació al món. Cal tenir en compte que en algunes àrees de major pobresa i d'analfabetisme, l'única font d'informació i de notícies és el boca a orella entre els membres d'una comunitat i, progressivament, la programació difosa a través de la ràdio.

En estats governats per règims totalitaris, l'estat estableix un estricte control de les fonts i els continguts de les notícies que difonen els mitjans, basades en versions oficials, sense contrast, pluralisme ni garantia d'independència. Tanmateix, l'aparició d'internet i la transmissió d'emissores via satèl·lit d'uns estats a altres ha permès l'accés a nous mitjans i fonts i està forçant que els governs totalitaris relaxin els controls que apliquen a les seves pròpies emissores de ràdio i de televisió.

L'autora sosté que la regulació audiovisual s'ha de basar en dos principis bàsics: el primer, ser el més minimalista possible, tot preservant la llibertat d'expressió i la naturalesa de la democràcia, i assentant-se en la regulació a partir d'unes normes clares que han de ser aplicades pels

reguladors després de la transmissió del contingut, mai prèviament (si no s'estaria parlant de "censura"), i el segon, que parteix del fet que no hi ha una única resposta correcta per establir un sistema de regulació efectiu i apropiat.

Durant tot el text, l'autora argumenta la importància de tenir en compte la tradició cultural d'una població a l'hora de definir les pautes de regulació audiovisual i que aquestes es puguin aplicar amb èxit. "In some cases, there is a general accepted international standard which can be applied through tried and tested means. However in many other cases, the best solution will be very culturally specific" (pàg. 8).

En alguns països, els programes amb contingut sexual o en què hi apareixen persones nues estan específicament prohibits en la franja d'horari infantil, però permesos en horari d'audiència adulta. En canvi, en països musulmans no estan acceptats en cap franja horària.

Al segon capítol, Salomon reflexiona sobre el motiu pel qual cal regular els mitjans audiovisuals i ho justifica perquè afecten directament el pensament i el comportament de la ciutadania, tant en els aspectes considerats "bons" com en els "dolents".

En alguns estats, la radiodifusió s'utilitza per reforçar, sobretot, la transmissió i preservació de les llengües indígenes i minoritàries i la cultura nacional i, en conseqüència, protegir la independència cultural, que pot estar lligada, alhora, a interessos econòmics dels estats i de les empreses que inverteixen en el sector audiovisual privat.

Però per què la ràdio i la televisió han de tenir una regulació específica, diferent respecte d'altres mitjans com la premsa, els magazins o internet? Perquè utilitzen l'espectre radioelèctric i aquest és un bé públic, que pertany a un estat i que està, alhora, condicionat per uns acords internacionals complexos. En conseqüència, la majoria de governs estableixen unes condicions als emissors a través de les llicències, que sovint són assignades per part de l'estat, durant un període limitat, tot i que en alguns casos són sense cost econòmic.

Sobre la llibertat d'expressió com a dret humà universal, Eve Salomon destaca l'article 19 de la Declaració Universal dels Drets Humans, adoptada per l'Assemblea General de Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, que també és tingut en compte en altres cartes magnès com a l'article 9 de la Carta Africana dels drets humans i de la població; l'article 10 de la Convenció Europea sobre Protecció dels

drets humans i les llibertats fonamentals, i l'article 13 de la Convenció Americana de Drets Humans, tot i que hi ha governs que no vetllen per aquest dret, com passa, per exemple i sempre segons Salomon, a diversos estats d'Europa Oriental i d'Àsia Central.

Els factors clau que s'han de considerar davant una proposta democràtica de legislació de ràdio i televisió són, segons Salomon: el dret d'apel·lar; el dret de rèplica i regles sobre imparcialitat; les obligacions perquè la informació sigui acurada i imparcial; obligacions generals per la imparcialitat; regles per prevenir la discriminació; regles especials per a la radiodifusió sobre temàtica religiosa; establiment d'un regulador independent; mitjà de nomenament (davant possibles interferències o pressions de poders polítics o econòmics); atribucions de l'autoritat reguladora; termes per al nomenament; subvencions; i conflictes d'interessos.

Paral·lelament, també hi ha raons de protecció cultural i de consumidors i propòsits econòmics: l'aplicació d'acords de comerç internacional; com a mitjà d'equilibri d'inversió interior, per protegir la promoció d'indústries nacionals; el suport als sectors de producció domèstics; la promoció de les noves tecnologies i l'aplicació de la llei de competència.

En el tercer capítol, l'autora entra en profunditat en la creació d'un regulador independent. Els estats de l'antic bloc soviètic i de l'Europa Occidental han protagonitzat una lluita per a la separació dels mitjans i el govern; en canvi, als estats amb una tradició democràtica més llarga aquest procés ha estat més fàcil. En el procés de control de regulació cal comptar amb el suport i el permís del govern, però idealment des d'una institució políticament independent.

Armènia, per exemple, va viure fa uns anys un moviment de protesta i violència perquè l'organisme regulador patrocinat pel govern va decidir revocar la llicència d'una emissora de televisió que havia donat suport al partit de l'oposició. Des d'aleshores, Armènia ha canviat la seva llei per aconseguir la creació d'un regulador independent que marqui major distància entre l'estat i el regulador i realment es tracti d'una regulació despolititzada, tal com explica Salomon.

Els aspectes jurisdiccionals són tractats al capítol quart, en el qual parla de la dificultat de determinar els límits legislatius. "One of the trickiest issues facing broadcasting regulators is the question of where their jurisdiction begins

and ends” (pàg. 25). Sobre l'espectre terrestre especifica que generalment els operadors de cable proporcionen la transmissió de ràdio i televisió (*broadcasting*), per una banda, i de les telecomunicacions (telèfon i, més recentment, internet), per l'altra. En l'apartat dedicat al satèl·lit argumenta que no és possible aturar un servei iniciat per satèl·lit des d'una altra jurisdicció, tot i que es pot restringir, especialment si és necessari un descodificador. Però segons l'autora, els problemes jurisdiccionals actuals es podrien suavitzar amb l'augment d'acords internacionals vigents –com la Directiva de Televisió sense Fronteres, a la Unió Europea– i la promoció de nous acords, en un futur.

El capítol cinquè està dedicat a la concessió de llicències, un àmbit complex, en el qual també es preveu la concessió als mitjans comunitaris, com serveis de ràdio o televisió que tenen com a objectiu beneficiar un sector de la població minoritari (per exemple, pel seu llenguatge o religió). Amb la introducció de la digitalització, cada estat haurà de trobar la millor via per a l'apagada analògica. Segons Salomon, algunes iniciatives de regulació sedueixen els operadors a cooperar, garantint-los la renovació automàtica de les llicències o l'exempció de pagar la quota de llicència durant anys.

Salomon analitza la propietat i la pluralitat al sisè capítol i destaca que la pluralitat és sovint mesurada des del punt de vista nacional i local. En els estats petits, en els quals no es disposa d'un ampli espectre, la garantia de pluralitat d'emissors és més difícil, perquè de vegades existeix només un mitjà creat per l'estat.

Al capítol setè, dedicat a la regulació de contingut, Salomon entra a fons en la protecció dels principis democràtics, la protecció dels menors, l'actuació en contra de l'ofensa de la dignitat humana, la protecció de l'individu, davant del crim i el desordre, contra la discriminació ètnica o racial, els programes religiosos i els estàndards generalment acceptats, la legalitat del contingut, l'honestedat, decència i veritat, separació i identificació de la publicitat, patrocini i reclamacions. En l'àmbit de les sancions destaca el procediment, la suspensió i la revocació.

En aquest punt, Salomon ressalta la importància que el regulador faci públic un codi o unes pautes amb els principals detalls de la interpretació de la legislació bàsica del país que inclogui, entre altres, si l'horari de protecció dels infants finalitza a les 22 hores. Un dels problemes de la Unió Europea, per exemple, és que l'horari de protecció infantil

és el mateix per a tots, encara que els hàbits ciutadans, culturals i horaris siguin diferents. Però en estats on no existeix un codi legal o directiva, els límits queden a expectatives de la interpretació d'un tribunal, que decidirà davant de cada conflicte.

En algunes jurisdiccions, com per exemple Suïssa i el Canadà, existeix un organisme per a les queixes, diferent de l'organisme regulador. “This serves to act as a separation between the legislature (the regulator who sets the rules) and the judiciary (the body which adjudicates on whether the rules have been broken)” (pàg. 62).

Altres objectius de política pública són tractats al capítol vuitè, que inclou especialment l'accés a programes de televisió per part de persones amb algun grau de discapacitat, la propietat dels mitjans, les quotes de producció pròpia, les produccions independents i els idiomes.

El novè i darrer capítol està dedicat a la convergència tecnològica. Salomon destaca la ràpida evolució del sector, especialment en els darrers set anys, i com afecta la regulació i obliga a qüestionar-se pautes que s'havien acordat tradicionalment. També reflexiona a l'entorn de la particularitat dels mitjans comunitaris (no sempre previstos en documents especialitzats en regulació audiovisual).

Finalment, l'autora fa una aportació molt valuosa amb un primer apèndix sobre els elements imprescindibles per poder establir una llei que tingui en compte la regulació de l'audiovisual, amb dotze apartats: la definició de conceptes, els objectius de la hipotètica llei, la Broadcasting Commission, la jurisdicció, les llicències, les normes de la propietat, els estàndards de contingut, els emissors d'emergència (en cas que el govern hagi d'emetre algun comunicat davant una emergència), el dret de la propietat (*copyright*), la retenció de les gravacions, la producció de quotes i les sancions.

En el segon apèndix, Eve Salomon aporta l'anàlisi de tres casos concrets de regulació audiovisual: el Canadà, amb la CRTC (Canadian Radio-television and Telecommunications Commission/Conseil de la Radiodiffusion et des Télécommunications Commission); la República de Sud-Àfrica, amb la ICASA (Independent Communications Authority of South Africa) i l'Ofcom (Office of Communications) al Regne Unit.

El cas canadenc destaca per una regulació flexible basada en la protecció de la radiodifusió en llengües anglesa i

francesa, preservació dels drets lingüístics, promoció de la producció pròpia canadenca i defensa del desenvolupament i l'aplicació de les tecnologies de la informació en els serveis dels ciutadans.

El cas de la Independent Communications Authority of South Africa fa especial èmfasi en la contribució a la defensa de la democràcia, el desenvolupament de la societat, la protecció de la construcció nacional, la igualtat de gènere i la protecció de grups històricament més desfavorits. Es potencia un sistema basat en tres sectors de radiodifusió: públic, comercial i comunitari. Els serveis de radiodifusió són controlats pels sud-africans.

El tercer cas estudiat, l'Ofcom al Regne Unit, és l'únic dels analitzats que planteja la promoció efectiva d'autoregulació, un debat generat en alguns fòrums d'abast internacional sobre les diverses particularitats de la regulació (com pot ser l'autoregulació i la coregulació), aspectes que preocupen més en societats que tenen una democràcia avançada.

Tanmateix, en aquest punt, trobem a faltar una justificació, encara que fos breu, sobre el motiu pel qual s'han elegit els tres casos analitzats i no uns altres. I també trobem que manca una reflexió final, a mode de conclusions, encara que el primer apèndix ja recull els elements essencials de la regulació considerats per l'autora, en format guió.

En resum, *Guidelines for broadcasting regulation* és una obra bàsica i rigorosa. Tot i que inicialment es pot pensar que les pautes que aporta Salomon estan dirigides especialment a estats en transició democràtica, també considerem que legisladors i responsables de les polítiques públiques de l'Estat espanyol haurien de tenir-les en compte a l'hora d'aprovar i d'aplicar la futura llei de l'audiovisual i la llei de creació de l'organisme independent de regulació audiovisual d'àmbit estatal. Poden semblar conceptes bàsics, però no podem oblidar que el Govern central, a maig del 2006, encara no ha creat un organisme regulador de l'audiovisual, element considerat imprescindible per al desenvolupament d'una democràcia plena i de preservació dels drets dels seus ciutadans i ciutadanes.

La pantalla, ni amiga ni enemiga sinó tot el contrari

FERNÁNDEZ CAVIA, JOSEP

La pantalla amiga? Nens i adolescents davant el nou entorn audiovisual. Tarragona: Arola, 2005

per Anna Estrada i Alsina, membre dels Serveis Tècnics del Consell de l'Audiovisual de Catalunya

"Ni apocalíptics ni integrats, sinó tot el contrari" és el títol del darrer punt d'aquest llibre i la perífrasi que defineix la postura de l'autor al llarg de tota l'obra. Aquesta actitud de Fernández Cavia converteix aquesta monografia en un excel·lent, i actualitzat, estat de la qüestió sobre la relació entre infants, adolescents i mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci. Així, des de les primeres pàgines, l'autor ja deixa entreveure la sensatesa del seu punt de vista quan opina que "els mitjans –la televisió, internet, els videojocs, els telèfons mòbils– no són intrínsecament benignes o perversos. [...] La diferència està en els continguts que transmeten i en l'ús que se'n fa" (p. 23).

Aquesta obra s'estructura en tres grans apartats. A la introducció, l'autor recull la idea que els mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci han col·laborat de manera important a crear un nou context social en què ser infant o adolescent no és el mateix que fa uns anys i, per tant, no es pot jutjar el que fan actualment els infants i adolescents des de la perspectiva dels adults i el record d'experiències pretèrites. La nova infància i adolescència es caracteritza, per Fernández Cavia, pel contacte quotidià amb una tecnologia que forma part de les seves rutines diàries i els fa veure i entendre el món de manera diferent de les generacions anteriors.

En aquest punt, l'autor introdueix el concepte *nou entorn audiovisual* per referir-se a tots els aparells i els mitjans que, a l'abast del consumidor infantil i juvenil, formen un continu gairebé sense diferenciacions. Fruit de la convergència de mitjans és normal trobar personatges, històries o entreteniments comuns en diferents pantalles (cinema, televisió, telèfon mòbil, PC, consola, etc.). A continuació, i per contextualitzar la informació que donarà després al lector, Fernández Cavia fa un repàs breu però interessant de les principals tendències dels mitjans audiovisuals d'oci i comunicació als quals actualment tenen accés infants i adoles-

cents (cinema, ràdio, televisió, internet telèfon mòbil, videojocs i publicitat). D'aquest repàs, se'n treuen idees tan importants com que els adults espanyols no són un bon model de referència quant al consum televisiu, la mitjana del qual supera bastant el consum d'infants i adolescents. També s'explica, entre altres coses, que els joves usen la connexió amb la xarxa internet per relacionar-se amb els seus amics i divertir-se, fet que contradiu el tòpic segons el qual els nous mitjans d'oci fomenten la soledat entre els adolescents, i que l'èxit abassegador dels telèfons mòbils és degut a l'ús que en fan com a eina d'intercanvi simbòlic, com a aparador representatiu de la seva identitat. Totes les dades hi apareixen justificades a través dels estudis i la bibliografia consultats.

En la mateixa introducció, l'autor explica un dels conceptes clau de la teoria de la comunicació actual, l'audiència activa. Aquest concepte, que, de fet, justifica la coherència de la posició mantinguda per Fernández Cavia al llarg de tot el text, defensa la idea que els públics receptors són capaços d'elaborar el missatge rebut i donar-li un sentit únic, individual, a partir de la barreja o negociació amb els propis coneixements, actituds i contextos personals. Aquesta teoria és, per l'autor, perfectament aplicable als infants i adolescents, que també tenen capacitat d'entendre els discursos audiovisuals i elaborar-ne les pròpies conclusions, habilitats que depenen de la seva formació –l'entorn social, familiar, escolar i l'alfabetització audiovisual.

Al final d'aquest apartat introductori, tan dens, Fernández Cavia analitza els mitjans de comunicació audiovisuals com a empreses. Davant l'accentuació del caràcter econòmic i industrial del sector, que ha provocat un notable deteriorament del producte televisiu, l'autor es mostra optimista i creu que la tendència dels mitjans de comunicació i d'oci com a plataformes de continguts que apelen a la part més bàsica i pobra de la condició humana, per les pressions del mercat i les dinàmiques de la societat de consum, pot canviar si la ciutadania exigeix uns mitjans a l'alçada de la intel·ligència i al servei dels valors humans més progressistes i socials. Per aquest motiu, repassa les principals mesures de regulació i autoregulació del sector audiovisual i ressenya les associacions de defensa de la persona usuària o de la persona consumidora audiovisual més importants de Catalunya i de l'Estat espanyol.

El segon gran apartat del llibre, "Educació i mitjans", fa

referència a la naturalesa i el funcionament dels mitjans en el paper de l'educació en aquest nou entorn audiovisual. Aquí, Fernández Cavia examina l'enfocament que des de l'educació s'ha donat a la innovació tecnològica i a la seva aplicació amb finalitats didàctiques. Després de resumir l'impacte de les Tecnologies de la Informació i les Comunicacions (TIC) en el sistema educatiu i exposar què s'entén per tecnologia educativa, l'autor entra de dret a reivindicar, com ja fa anys que fan alguns professionals de l'educació i de la comunicació, un lloc per a l'educació audiovisual a l'escola, també al nostre país.

Fins ara, la comunicació audiovisual ha reclamat d'entrar a l'escola com a objecte d'estudi, amb el propòsit d'educar en les particularitats del llenguatge audiovisual com a forma específica d'expressió i també per formar ciutadans i ciutadanes capaços de consumir críticament els mitjans de comunicació social. Això, segons l'autor, també hauria d'incloure l'educació per al consum responsable, ja que un consum excessiu i indiscriminat de mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci impedeix fer altres activitats a la persona consumidora, que perd la iniciativa sobre el seu propi temps de lleure. La comunicació audiovisual també demana d'entrar a l'escola com a recurs pedagògic. I és que la psicologia de l'educació ha assumit majoritàriament que aquest tipus de recursos contribueixen a un desenvolupament més íntegre de la personalitat i de les capacitats cognitives de l'alumnat. Aquestes dues perspectives són les recollides per l'Eix Transversal d'Educació Audiovisual de l'anterior Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Ara bé, Fernández Cavia proposa afegir una nova dimensió per a l'educació audiovisual en l'educació obligatòria: la comunicació audiovisual com a agent socialitzador. L'autor creu que és imprescindible que l'educació audiovisual abordi en profunditat el paper socialitzador dels mitjans. Així, pensa que ha d'estudiar i treballar els efectes de la comunicació audiovisual sobre els individus i com es comporten, què pensen o què creuen aquests infants i adolescents que han nascut, crescut i s'han educat en un entorn densament poblat d'imatges audiovisuals.

Conscient que la comunicació audiovisual no ha trobat encara un lloc estable i definit als currículums de l'alumnat del nostre país, després de tants anys de presència a la vida quotidiana dels ciutadans, l'autor insisteix al llarg de tot el llibre, però sobretot en aquesta segona part, de la impor-

tància de la família en la relació entre infants i adolescents amb els mitjans audiovisuals d'oci i comunicació. Per Fernández Cavia, actualment la responsabilitat principal d'aquesta relació és dels pares. Només ells poden saber què veuen els seus fills, a què juguen, com passen el temps, gestionar tots aquests hàbits i intervenir-hi educativament.

En pro de la seva línia argumental, l'autor no estalvia, en aquesta part del llibre, l'exposició d'idees provinents de totes les postures, des de les més crítiques –que són les més abundants en l'àmbit educatiu– fins a les més favorables, sobre els mitjans audiovisuals de comunicació i d'oci i els continguts que aquests mitjans propaguen a la societat. Per Fernández Cavia, els mitjans de comunicació audiovisual poden i han de realitzar una funció cultural important amb referència als infants i adolescents, i al·lega la necessitat humana de nodrir-se de ficció –ja sigui a través de narracions orals, escrites o audiovisuals. Així, pensa que els plantejaments que critiquen el cinema o la televisió com a factors degradants de la cultura són injustos, perquè en tots dos casos es tracta d'una cultura popular i de masses, no equiparable a l'alta cultura que representaven els llibres al principi del segle xx, reservats a una petita part de la població. Continua existint, i és bo que sigui així, una alta cultura, que només extraordinàriament es vehicula a través dels mitjans, i una cultura popular que cerca, en principi, tan sols el pur entreteniment.

L'autor tanca aquest capítol amb una descripció de la presència de l'educació audiovisual –o alfabetització mediàtica o alfabetització audiovisual– dins de l'educació obligatòria actual al nostre país. Aquesta presència, tot i els avenços propiciats pels documents elaborats des del Programa de Mitjans Audiovisuals del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, no té en compte, encara, la integració dels continguts d'educació audiovisual al currículum comú de l'educació obligatòria amb un espai propi, sinó que continuen reduïts a alguns aspectes de l'àrea visual i plàstica i l'eix transversal.

El tercer gran apartat de l'obra desenvolupa, amb més deteniment, la nova dimensió que proposa Fernández Cavia per a l'educació audiovisual: la influència de la comunicació audiovisual sobre infants i adolescents. Conscient de la transformació radical de les formes de lleure infantil i adolescent en els darrers anys, i avalat per les aportacions de la perspectiva constructivista o cognitiva, l'autor desfà

alguns dels mites més recurrents en la representació, per part dels adults, del que són els infants i els adolescents com a consumidors, espectadors i usuaris del nou entorn audiovisual. Així, introdueix idees tan interessants com que les investigacions qualitatives realitzades per experts demostren que els infants, des de molt petits, desenvolupen unes habilitats, criteris i coneixements relatius als mitjans molt més evolucionats i independents del que els adults creiem, o bé que els grups d'edat inferior consumeixen a Espanya menys televisió que els grups d'edat superior.

A continuació, Fernández Cavia repassa alguns dels suposats efectes d'aquest tipus de lleure i comunicació sobre els coneixements, les actituds i els comportaments dels infants i els adolescents, i sintetitza quin és l'estat actual dels estudis referits al tema. En concret, se centra en les relacions entre televisió i família, en la publicitat com a estimuladora del consum, en les possibles connexions entre els mitjans audiovisuals i la sensació d'augment de la violència, en els problemes derivats de la representació de continguts sexuals a les pantalles, en els perills de l'addicció i en l'acció difusora, per part dels mitjans d'oci i comunicació, d'estereotips i representacions de la realitat marca-des ideològicament.

Aquest llibre no decep el qui, a més d'informació, hi ha acudit a la recerca de solucions. Per acabar, ja a l'apartat de conclusions del llibre, Fernández Cavia fa un seguit de reflexions generals que, bo i acceptant que parteix d'una perspectiva ideològica i ètica més o menys determinada, poden servir com a guia per als adults en el moment d'afrontar els assumptes plantejats al llarg del text. Coherent amb la resta de l'obra, l'autor clou amb l'advertiment següent: "Com a pares i educadors hem d'aprendre a defensar-nos i a defensar els nostres fills i alumnes d'allò que els mitjans puguin tenir de perjudicials, però hem d'aprendre també a aprofitar tot allò que tenen de bo, que és molt" (p. 184). L'exhaustivitat d'aquest volum, tot i la capacitat de síntesi demostrada pel qui l'escriu, s'arrodoneix amb un extens repertori bibliogràfic que convida a seguir la reflexió.

Comptat i debatut, som davant d'un llibre molt complet que afronta la relació entre infància i/o adolescència, mitjans audiovisuals i educació sense prejudicis i des de la sensatesa. En definitiva, el que podríem titllar de lectura obligatòria per a (no) professionals de l'educació o de la comunicació o d'ambdues coses, és a dir, per a tothom.